

فرهنگ عامه
در آثار خواجوی کرمانی

دکتر محمد رضا صرّفی
استاد پژوهشکده‌ی فلسفه‌ی اسلامی و ایران
دانشگاه شهید باهنر کرمان

دکتر علی‌رضا

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

- سرشناسه: — صرفی، محمدرضا، ۱۳۴۴ -
- عنوان و نام پدیدآور: — فرهنگ عامه در آثار خواجهی کرمانی/ محمدرضا صرفی
- سرویراستار و ناظر علمی مجموعه: کاووس حسن. دستیاب: پژوهشی مجموعه: فرزانه معینی.
- مشخصات نشر: — تهران: نشر خاموش، ۱۳۹۸.
- مشخصات ظاهری: — ۴۱۲ ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
- فروست: — مجموعه دو سده سخنوری (زمینه و زمانه سخنوری سعدی، خوا. حافظ).
- شابک: — ۹۷۸-۶۲۲-۶۹۴۲-۰۵-۸ : دوره ؛ ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۳۶-۰۶-۲ : ۹۷۸-۶۲۲-۰۵-۸
- وضعیت فهرست نویسی: — فیبا
- یادداشت: —
- موضوع: — خواجهی کرمانی، محمودبن علی، ۶۸۹ - ۷۵۳ ق. -- معلومات -- فرهنگ عامه
- موضوع: — فرهنگ عامه در ادبیات
- موضوع: — شعر فارسی -- قرن ۷ - ۸ ق
- موضوع: — Folklore in literature
- شناسه افزوده: — حسن‌لی، کاووس، ۱۳۴۱ -
- شناسه افزوده: — معینی، فرزانه، ۱۳۴۲ -
- رده‌بندی کنگره: — PIR5۴۶۷
- رده‌بندی دیویی: — ۸۱۱/۳۲
- شماره کتابشناسی ملی: — ۵۸۱۳۰۸۸

نشر خاموش

کتابخانه ملی و اسناد ایران

کتابخانه ملی

این مجموعه کتاب، نتیجه‌ی یکی از فعالیت‌های علمی «کرسی پژوهشی حافظ» است.

فرهنگ عامه در آثار خواجه‌ی کرمانی	نام کتاب:
محمدرضا صرغی	نویسنده:
دکتر کاووس حسن‌لی	سرپرست / ناشر علمی مجموعه:
دکتر فرزانه معینی	دستیار / ناشر علمی مجموعه:
موسسه گنجینه (۱)	ناشر علمی مجموعه:
جید شمس‌الدین	طرح جلد و صفحه‌آرایی:
نطه	چاپ و صفحه‌آرایی:
۱۵۰۰ / ۱۳۹۸ نسخه	چاپ / شمارگان:
۹۷۸-۶۲۲-۰۳۶-۹۶-۲	شابک:
۹۷۸-۶۲۲-۰۵۹-۲-۰۵-۸	شابک دوره:
۷۰۰۰ تومان و ۷۰۰۰ تومان جلد سخت	قیمت:
۷۰۰۰۰ تومان شومیز و ۱۰۰۰۰ تومان جلد سخت	قیمت دوره:

تمامی حقوق این اثر برای نشر خاموش محفوظ است.

ارتباط با نشر خاموش: ۰۹۱۲۰۱۷۸۱۹۴ | ۹۱۳۱۷۸۱۹۲۰

www.khamooshpub.ir | www.khamooshpub.com | @khamooshpubch

تهران، ولنجک، خیابان گلستان سوم، پلاک ۳، همکف

هرگونه کپی‌برداری، برداشت و اقتباس از تمام یا قسمتی از این اثر،
منوط به اجازه‌کشی ناشری باشد

مرکز پخش: پخش فغنوس، میدان انقلاب، خیابان منیری منیری جاوید (اردیبهشت)، بن بست مبین، شماره ۴
تلفن: ۶۶۴۶۰۰۹۹ / ۶۶۴۰۸۶۴۰

مرکز پخش: پخش چشمه: بلوار دماوند، بعد از سه راه تهران پارس بلوار اتحاد، اتحاد ۱۱، پلاک ۸
تلفن: ۷۷۷۸۸۵۰۲ / ۷۷۱۴۴۸۰۸ / ۷۷۱۴۴۸۲۱

فروشگاه: کتابفروشی توس، خیابان انقلاب، نبش خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۸
تلفن: ۶۶۴۶۱۰۰۷

فهرست

۲۱.....	مقدمه‌ی سرویراستار و ناظر عمده مجموعه
۲۸.....	پیشگفتار
۳۰.....	نام و نشان خواجه
۳۷.....	فرهنگ و ادب عامه
۵۲.....	روش کار
۵۶.....	باورهای عامه
۵۹.....	اختر
۵۹.....	اشک خونین
۶۰.....	افعی و زمرد
۶۰.....	باشیر و خون در دل و جان آمدن
۶۱.....	باد صبا و رویش گیاهان
۶۱.....	بخت
۶۲.....	به هفت آب و خاک شستن
۶۲.....	فرشته‌ی شعر
۶۳.....	بلاگردانی
۶۳.....	به لب رسیدن جان

۶۳	بید و روناس
۶۴	تغییر حال
۶۴	چشم زخم
۶۷	چشمه‌ی خورشید
۶۸	چشمه‌ی ماه
۶۸	حشر
۷۰	حروس عرش و خروس نابه‌هنگام
۷۱	خواب خرگوش
۷۱	خواب بیداری، فتنه
۷۲	درشیدگ آبی
۷۲	درگزن خورش ماه
۷۲	زرگری و بید
۷۲	خورشید و د
۷۳	خون و باورهای مربوط به
۷۶	دور قمر
۷۸	دیوانه و زنجیر
۷۸	دیو مردم
۷۹	دیو و شهاب
۷۹	دیو و آهن
۸۰	در قفای کسی ریختن
۸۰	رنگ‌ها
۸۰	زرد
۸۰	سبز
۸۱	سیاه
۸۲	روبه بازی
۸۲	روزی معین
۸۳	رویش گیاه از خون، خاک مزار، رهگذر معشوق
۸۵	رویین تنی چرخ
۸۵	زعفران و شادی
۸۶	سعد و نحس ایام
۸۶	صاحب قران
۸۷	صخره‌ی صما یا سنگ کر
۸۸	صید حرم

۸۸	طالع
۸۹	طلسم و طلسم‌گشایی
۹۰	غروب آفتاب
۹۰	فتح باب
۹۱	قربانی
۹۱	فدا
۹۲	قطره‌ی باران و مروارید
۹۳	کمان‌کشیدن
۹۳	کهنک
۹۴	کاو و ماهی زمین
۹۵	کج و کمر
۹۵	گنج روبرانه
۹۶	گنج بادآورده
۹۷	گنج شایگان
۹۷	گنج روان، گنج قارون
۹۷	گوهر و اشک
۹۸	ماه نخشب
۹۸	ماه و قصب
۹۹	مجنون و پری
۹۹	مرکز عالم
۱۰۰	مغیلان
۱۰۱	مهرگیاه
۱۰۱	مهره‌ی مار
۱۰۲	مور و چشم شیر
۱۰۳	نصیب ازلی
۱۰۳	نکیت ایام
۱۰۳	نوردل
۱۰۳	نوردیده
۱۰۵	یاد
۱۰۷	یادگار
۱۰۷	درآمد
۱۰۸	بیماری
۱۰۹	بیمارداری و تیمار

۱۰۹	طبيب و بیمار
۱۱۰	غذای بیمار
۱۱۱	عیادت بیمار
۱۱۱	نمادهای طب
۱۱۲	بیطار
۱۱۲	دردها و درمان‌ها
۱۱۲	آماس
۱۱۳	استسقا
۱۱۳	إفلاخ
۱۱۳	ا. د.
۱۱۴	تب
۱۱۴	تعطش
۱۱۵	جنون
۱۱۵	خفقان
۱۱۵	دق
۱۱۶	رشته
۱۱۶	روزگوری
۱۱۶	زَند
۱۱۷	سرآسمگی
۱۱۷	ضداع
۱۱۷	صرع
۱۱۸	کم‌خونی
۱۱۸	محرور
۱۱۹	زکام
۱۱۹	سوء المزاج
۱۲۰	داروها
۱۲۰	انار
۱۲۰	بیهوش‌دارو
۱۲۰	تریاک
۱۲۰	طلا
۱۲۰	جَلَّاب
۱۲۱	گلاب
۱۲۱	صندل

۱۲۱.....	طبرزد.....
۱۲۲.....	عنان.....
۱۲۲.....	مفتح.....
۱۲۳.....	نوشدارو.....
۱۲۳.....	صبر.....
۱۲۴.....	روش های درمان.....
۱۲۴.....	جادو درمانی.....
۱۲۵.....	پرهیز.....
۱۲۵.....	رسم.....
۱۲۵.....	مومیایی.....
۱۲۶.....	خافور.....
۱۲۶.....	اخلا اربعه.....
۱۲۷.....	سودا.....
۱۲۹.....	سودای خام پنهان.....
۱۲۹.....	صفرا.....
۱۳۰.....	فصد.....
۱۳۰.....	لعب و شرب.....
۱۳۰.....	شربت مفتح.....
۱۳۰.....	قرص مسهل.....
۱۳۱.....	فضله ی خرس و خروس.....
۱۳۱.....	مَثَل طب.....
۱۳۲.....	طب عارفانه عاشقانه.....
۱۳۲.....	در آمد.....
۱۳۳.....	سحر و جادو.....
۱۳۴.....	افسون.....
۱۳۵.....	سحر.....
۱۳۵.....	اعمال جادوگران.....
۱۳۹.....	مارافسایی.....
۱۳۹.....	جادوگران در آثار خواجو.....
۱۴۲.....	سحر و پری.....
۱۴۳.....	پری خوانی.....
۱۴۳.....	ساحران و ناتوانی و بیماری.....
۱۴۳.....	سحره ی زمان موسی.....

۱۴۴	حرز و تمویذ
۱۴۵	هیکل
۱۴۵	نیرنگ
۱۴۵	کمان و جادو
۱۴۶	طلسم گشایی
۱۴۷	زیمت
۱۴۷	باری ها و سرگرمی ها
۱۴۷	درآمد
۱۵۹	فا
۱۵۹	زیر
۱۶۰	سه تا یا ستا
۱۶۰	هزاران (ده هزار)
۱۶۰	خانه گیر
۱۶۰	منصوبه
۱۶۱	خصل
۱۶۱	وامق و عذرا
۱۶۲	دوشش
۱۶۳	ششدر؛ ششدره
۱۶۳	نَدَب
۱۶۳	داو
۱۶۴	داو تمامت
۱۶۴	تاس
۱۶۵	درآمد
۱۶۶	آبِ رویم میر که خاکِ رهم
۱۶۶	آبِ گردد ز خجلتِ آبِ حیات
۱۶۶	آتش دل چشمه‌ی حیوان ماست
۱۶۶	آتش عشقِ آبِ کارم برد
۱۶۶	آرزومند نانِ شام شده
۱۶۶	آنچه گفتند جمله باد انگاشت
۱۶۷	آن سرافراز شد که سردریاخت
۱۶۷	اجل باز کرده دهان چون نهنگ
۱۶۷	اجل رخت عمل بر باد داده
۱۶۷	اجل گر در رسد گر زود گر دیر

- از این خربشته بگذر چون مسیحا..... ۱۶۷
- از این سرچشمه یابد خضر آبی..... ۱۶۷
- از این گرگان چو یوسف رخ بگردان..... ۱۶۷
- از پی خواری به عزیزی رسید..... ۱۶۷
- از فریدون و جم چه داری یاد..... ۱۶۷
- از قدومش رساند آب حیات..... ۱۶۷
- از کریمان سخا نباشد دور..... ۱۶۷
- ازین ویرانه حاصل گرددت گنج..... ۱۶۷
- اسم هزار است و مسمی یکی..... ۱۶۷
- ترغم خوار باشد غم نباشد..... ۱۶۷
- اگر گنج است ارش در قفای است..... ۱۶۷
- اگر گنجم دل و اندام کو..... ۱۶۷
- باده دردم که عمر به دست..... ۱۶۸
- بدان اول که زری سخن کیست..... ۱۶۸
- برافتد هرکه او با در رفتاد..... ۱۶۸
- بر سرش خاک هرکه خاب تو نیست..... ۱۶۸
- برق زد و خرمن هستی بسوخ..... ۱۶۸
- برگ بگذارار نوا خواهی..... ۱۶۸
- برو حال مجنون ز دیوانه جوی..... ۱۶۸
- برون از تو دل را دل آرام نیست..... ۱۶۸
- برون از سیاهی مگر رنگ نیست..... ۱۶۸
- برون از خرج دخلی بر ندارد..... ۱۶۸
- بزرگان نیابند در چشم تنگ..... ۱۶۸
- بسامس که چون بنگری کیمیاست..... ۱۶۸
- بگذر از خویش و خویش را دریاب..... ۱۶۸
- بگذر از تنگ تا به نام رسی..... ۱۶۸
- بلی آزاده را باشد زبان تیز..... ۱۶۸
- بنای سور بر ماتم نهادند..... ۱۶۸
- به آهنگ مخالف شد نواساز..... ۱۶۹
- به افسونی نباید رفت در خواب..... ۱۶۹
- به بادش ده آن کس که خاک تو نیست..... ۱۶۹
- به بوی دانه افتادم در این دام..... ۱۶۹
- به پیشم چه شاه و چه یک مشت خاک..... ۱۶۹

- ۱۶۹ به ترک نام کن گرانام خواهی
- ۱۶۹ به تشنه شربت کوثر نمودند
- ۱۶۹ به جز یزدان نباشد هیچ داور
- ۱۶۹ به جز سایه همره ندیدم کسی
- ۱۶۹ به زیر این گل صدبرگ خاری است
- ۱۶۹ به صبر این کارها گردد میسر
- ۱۶۹ به غرقه حال دریا چون توان گفت
- ۱۶۹ به نادانی مده بر باد خود را
- ۱۶۹ به نفس را غنیمت شمار
- ۱۶۹ بی عقلی گل فرو رفته است
- ۱۶۹ پای رخ نزد حبیبتان مبار
- ۱۷۰ تاج بدست رافندی نکند
- ۱۷۰ تخم نیفشاند چه شاد درود
- ۱۷۰ تو را دارم اندر دو بینی و بر
- ۱۷۰ توضحاک و مارت از دشمن است
- ۱۷۰ جام بشکست و جم به باد برفت
- ۱۷۰ جام جم از دست شد و جم نماند
- ۱۷۰ جهان گردیدن از ملک جهان به
- ۱۷۰ جوانی چو برق یمانی گذشت
- ۱۷۰ چشمه اگر پاک بود پاک نیست
- ۱۷۰ چنان مستم که از خویشم خبر نیست
- ۱۷۰ چو خاک افتاده و آب از سر گذشته
- ۱۷۰ چو خاک تو گشتم به بادم مده
- ۱۷۰ چو در خود نیست گشتم هست گشتم
- ۱۷۰ چو ساغر همدم و چون سایه همراه
- ۱۷۰ چو سوسن زبان آور اما خموش
- ۱۷۰ چو شب گردی کنی فکر از عس کن
- ۱۷۱ چو فرهاد در عشق شیرین بمیر
- ۱۷۱ چو قطره بود بازگشتت به خاک
- ۱۷۱ چو کرخی در جهان قرب معروف
- ۱۷۱ چو مجنون شوی خود به لیلی رسی
- ۱۷۱ چو من مردم چه سود از عالم آب است
- ۱۷۱ چو یوسف به زندان ولیکن عزیز

- حدیث رفتگان را رفته داند ۱۷۱
- حریفان پخته خوار و کار ما خام ۱۷۱
- حیات مرده دل اصل ممات است ۱۷۱
- خاتم جم روزی دیوان شده ۱۷۱
- خاک به سرمی کند از دست تو ۱۷۱
- خامشی از غایت دانشوری است ۱۷۱
- خانه‌ی ناکرده نشاید فروخت ۱۷۱
- خدای است آن که ملکش لایزال است ۱۷۱
- خدا آشفته‌گان آشفته خواند ۱۷۱
- خوش آن دم که یاری به یاری رسد ۱۷۱
- آینه چنان که از آن برخوری ۱۷۲
- در آینه عالم گم و عین عالم ۱۷۲
- در این روزی که در این روزی ۱۷۲
- درین بیغوله من کر منزل ۱۷۲
- دل چو درست است زبان بهل ۱۷۲
- دل چو غنی شد ز فقری چه غم ۱۷۲
- دل نداریم و دلریا داریم ۱۷۲
- دهانش هیچ و قولش هیچ در هیچ ۱۷۲
- دهد ماه را پرتو مهر نور ۱۷۲
- رستگاری است در گرفتاری ۱۷۲
- رطب با خار دارد مهره پا مار ۱۷۲
- روادب کسب کن ز بی ادیان ۱۷۲
- روز را کی به گیل توان پوشید ۱۷۲
- روز سپید تو سیه رنگ بود ۱۷۲
- زبان آور شو و می باش خاموش ۱۷۲
- زبان او زبان بی زبانی ۱۷۲
- زدست دلش پای در گل شده ۱۷۳
- زدست دلش دست بردل بماند ۱۷۳
- ز غم خوردن دلم خرم نگردد ۱۷۳
- ساختم برگزار باد وطن ۱۷۳
- ساخته‌ام ساز مخالف بسی ۱۷۳
- سخن باد است و چون باد از زند دم ۱۷۳
- سخن بی علم گفتن جهل باشد ۱۷۳

- ۱۷۳..... سرآب جهان یکسر سراب است
- ۱۷۳..... سرما نداری سرخویش گیر
- ۱۷۳..... سراب است آنچه آن را نیل دانی
- ۱۷۳..... سلیمان کجاست و خاتم کجاست
- ۱۷۳..... شب شادی به روز غم نیرزد
- ۱۷۳..... شکرخواهی به خوزستان گذر کن
- ۱۷۳..... صبح ازل تا به ابد یک دم است
- ۱۷۳..... طریق عاشقی پایان ندارد
- ۱۷۳..... طرب از شمع برون است
- ۱۷۴..... طای تو من از خطای من است
- ۱۷۴..... غم که میم به محرم تویی
- ۱۷۴..... غنیمت به رخا به از دین یار
- ۱۷۴..... فسون مغان بر سلیمان سخنان
- ۱۷۴..... فلک بسیار داند مهره بازی
- ۱۷۴..... قرار و صبر بر باد هوا داد
- ۱۷۴..... کار به سرمایه چو زر می شود
- ۱۷۴..... کار خدا را به خدا باز هل
- ۱۷۴..... کدامین گل که آن بی خار باشد؟
- ۱۷۴..... کسی کو نمرد و نمیرد خداست
- ۱۷۴..... کشته را غم نباشد از شمشیر
- ۱۷۴..... کمال همنشین در من اثر کرد
- ۱۷۴..... کنم فریاد و کس فریاد رس نیست
- ۱۷۴..... که آهن به آهن توان کرد راست
- ۱۷۴..... که جانی و از جان نگیرد ملال
- ۱۷۴..... که خارد پشت من جز ناخن خویش
- ۱۷۴..... کیسه ای او کاسه ای طنپور گشت
- ۱۷۵..... گر شده ای جم مکن آزار مور
- ۱۷۵..... گل پژمرده را آبی نباشد
- ۱۷۵..... گناه من چو الطاف تو کم نیست
- ۱۷۵..... گنج تویی وین همه ویرانه اند
- ۱۷۵..... گنج کسی برد که با کس نگفت
- ۱۷۵..... گهرجویی سوی دریا سفر کن
- ۱۷۵..... لب دریا و ما بی آب مانده

- ۱۷۵ لب فرودوز اگر سخن گویی
 ۱۷۵ ما همه محروم و جهان غرق آب
 ۱۷۵ مایه‌ی توفیق کرم کردن است
 ۱۷۵ مباد آن دم که بادی بر تو آید
 ۱۷۵ معخور غم که این درد و غم بگذرد
 ۱۷۵ مده پندم که عاشق نشنود پند
 ۱۷۵ مرد را از هنر توان دانست
 ۱۷۵ ملک وحدت ز ما و من خالی است
 ۱۷۶ نام نکور اچه فروشی به ننگ
 ۱۷۶ ساید دل به دست مست دادن
 ۱۷۶ نطق عیسای هر خمی ندهند
 ۱۷۶ نگوئی حیات باودانی است
 ۱۷۶ نمک چنان چه بری بر دل ریش
 ۱۷۶ نیاید ز مردم گریز
 ۱۷۶ هرچه در اینجا بدست آن بر
 ۱۷۶ هرکه اول لب بیست، گریز اوست
 ۱۷۶ همت عالی ز فلک بگذرد
 ۱۷۶ یکی را خرمی باشد یکی غم
 ۱۷۶ درآمد
 ۱۷۶ اکسیر
 ۱۷۷ بوته
 ۱۷۷ سیاحت
 ۱۷۷ سیاحت
 ۱۷۸ سیمیا
 ۱۷۹ طلسم
 ۱۸۰ کیمیا
 ۱۸۱ درآمد
 ۱۸۱ بانوی آرمانی
 ۱۸۹ عنبر
 ۱۸۹ شمامه
 ۱۹۰ کافور
 ۱۹۰ غالیه
 ۱۹۲ درآمد

۱۹۴	معنیات خواجو.....
۲۰۳	ماده‌ی تاریخ.....
۲۰۶	درآمد.....
۲۲۰	درآمد.....
۲۲۲	تغافل به آواز پرندگان.....
۲۲۳	زال بدن زدن به بانگ ناهنگام خروس.....
۲۲۳	تغافل به شنیدن صدا.....
۲۲۹	درآمد.....
۲۳۳	دُ بییم.....
۲۳۳	وُلُو لالا.....
۲۳۹	درآمد.....
۲۴۳	سرخ‌دویی دلالت بر آبرو بی و عزت دارد.....
۲۴۳	وگاه دلالت بر شادمانی و نشاط دارد.....
۲۴۳	سیاهی، تاریکی و تیرگی رنگ چهره از نظر علم فراست، گاه بیانگر بی‌حیایی است.....
۲۴۳	گاه بیانگر سنگ‌دلی و بر سر کسی است.....
۲۴۴	گاه بیانگر شرمساری و خجلت است.....
۲۴۴	وگاه بیانگر گناه‌کاری و عصیان است.....
۲۵۱	درآمد.....
۲۵۲	نظام آموزشی مکتب‌ها.....
۲۵۳	شیوه‌های آموزش.....
۲۵۳	مواد و زمینه‌های آموزشی.....
۲۵۶	سوگند.....
۲۵۶	درآمد.....
۲۶۳	سوگند علیه در شمر خواجو.....
۲۶۳	دوستی (عشق).....
۲۶۳	نام معشوق.....
۲۶۳	جان معشوق.....
۲۶۴	حق صحبت.....
۲۶۴	وصال معشوق.....
۲۶۴	خاک پای معشوق.....
۲۶۴	کوی معشوق.....
۲۶۴	آبرو.....
۲۶۴	خال.....

۲۶۴	چشم
۲۶۴	چهره
۲۶۴	قد
۲۶۵	طوق غیب
۲۶۵	مو
۲۶۵	لب
۲۶۶	درآمد
۲۷۵	آیه های دربار
۲۷۵	برگردن شاه نو
۲۷۶	مستانه بوسی
۲۷۶	ای بوسی
۲۷۶	رکاب بوسی
۲۷۶	زمین و ست بوسی
۲۷۹	آداب و رسوم
۲۸۰	آداب و رسوم مرگ و سوگواری

مقدمه‌ی سرویراستار و ناظر علمی مجموعه

در یکی از روزهای تابستان ۱۳۹۶ آقای مهدی حسینی (که او را پیش‌تر نمی‌شناختم) با من تماس گرفتند و درباره‌ی همکاری برای ساخت فیلمی در پیوند با سعدی، خواجو و حافظ گفت‌وگو کردند و برای مشورت درباره‌ی ساخت فیلم آن کار، درخواست کردند تا دیداری داشته باشیم. قرار دیدار برای فردای آن روز گذاشته شد. آقای حسینی زمان مقرربه دفتر کار من در بخش فارسی دانشگاه شیراز آمدند و با ازمعرفی بنیاد خیریه‌ی فرهنگی صدر هاشمی نژاد و فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی آن درباره‌ی تصمیم آن بنیاد برای ساخت مجموعه‌ای تلویزیونی (سریال ۹۰ قسمتی و فیلم سینمایی) درباره‌ی سعدی و حافظ توضیح دادند و درخواست کردند مسئولیت علمی و باره‌ی این مجموعه را بپذیریم. توضیحات آقای حسینی و تأکید او بر ساخت اثری شاخص، فاخر و عظیم در سطح آثار بین‌المللی و آمادگی کامل بنیاد صدر برای تأمین هزینه‌های تولید و ساخت آن، برای کسی مانند من که دلبسته‌ی چنین اقدامات بزرگ فرهنگی هنری هستم، برانگیزاننده بود؛ اما به دلیل تردیدی که در تحقق این‌گونه رویاها داشتم و تا آن روز نیز نامی از آن بنیاد نشنیده بودم، نتوانستم سخنان شوق‌انگیز او را جدی بگیرم. پی‌گیری‌های آقای حسینی، باعث شد نشست‌های دوجانبه‌ی ما در پاییز و

زمستان ۱۳۹۶ ادامه یابد. در این نشست‌ها درباره‌ی ابعاد مختلف طرح و سازوکارهای اجرایی آن ساعت‌ها گفت‌وگو کردیم و من کم‌کم احساس کردم فرصتی مغتنم پیش آمده که می‌توان از آن برای پژوهشی شایسته بهره برد و آثاری را برای آیندگان پدید آورد. در همین مدت قرار شد در آن مجموعه‌ی نمایشی به خواجهی کرمانی نیز پرداخته شود؛ از همین رو پیشنهاد کردم به جای عنوان بلند «طرح سریال ۹۰ قسمتی سعدی، خواجه و حافظ» عنوان کوتاه‌تری چون: «طرح خورشیدهای سه‌گانه» جایگزین شود که شد.

در نشست‌های نخستین بر ضرورت پژوهشی مستقل، دقیق، علمی، گسترده و همه‌جانبه برای بین‌گونه‌ای آثار تأکید کردم و آقای حسینی در همه‌ی موارد با من اظهار نظر می‌کردند. با توجه به این که تهیه‌ی چنین مجموعه‌ی نمایشی، چنانچه به نسبت کم‌بودت گیرد و به خوبی انجام پذیرد، اقدامی بسیار ارزشمند خواهد بود، بالاخره مسئولیت پژوهش این اثر را - به شرط اختیار کامل در مرحله‌ی پژوهش - در بهمن ماه ۱۳۹۶ پذیرفتم.

سپس با بسیاری از متخصصان و محققان در حوزه‌ی ادبیات و تاریخ و فرهنگ (نقشه‌ی راه) را تدوین کنم. می‌توانستم از پژوهش‌های پیشین خودم استفاده و متنی تازه را بازتولید کنم؛ برای نمونه می‌توانستم کتاب «دریچه‌ی صبح» (بازشناسی زندگی و سخن سعدی) و کتاب «احتمالی خورشید» (بازشناسی زندگی و سخن حافظ) را که پیش از این نوشته بوده و منتشر شده است، و اتفاقاً ترجمه‌ی هر دو کتاب هم چاپ شده است، با گسترش بحثی و تحلیل‌ها و تغییراتی در فصل‌های دیگر آماده کرد و برای نگارش فیلم‌نامه تحویل داد. اما این کار را نکردم. به نظرم رسید شایسته‌تر آن است که کاری متفاوت صورت گیرد تا دستاورد این پژوهش به سرنوشت پژوهش‌هایی که برای سریال‌ها و فیلم‌های دیگر انجام گرفته، دچار نشود که به‌گونه‌ی «یک بار مصرف»، تنها برای همان مقصود خاص، قابل بهره‌برداری است. از همین رو تصمیم گرفتم با بهره‌گیری از توان همکاران دیگر و با سفارش تألیف به آن‌ها زمینه‌ی تولید آثاری مستقل و تازه را فراهم آورم؛ تا این آثار هم متن‌هایی مناسب برای تدوین فیلم‌نامه و ساخت این سریال باشند و هم مرجعی جامع برای هرگونه تحقیق و بهره‌برداری دیگر که به این موضوعات در آینده مربوط می‌شوند. در این صورت حتی اگر تهیه‌کنندگان و سازندگان فیلم به هر دلیل

از تصمیم خود بازگردند و ساخت این سریال و فیلم به نتیجه نرسد، مجموعه‌ای از کتاب‌های ارزشمند تولید و به مردم فرهنگ ور کشور پیش کش می‌شد. برای کمک به فیلم‌نامه‌نویس، کارگردان و سازندگان مجموعه‌ی نمایشی یادشده بی‌گمان باید اطلاعات مورد نیاز آن‌ها از جمله موارد زیر، براساس منابع معتبر (قدیم و جدید) گردآوری، بازخوانی و تدوین می‌شد:

■ بررسی تحولات سیاسی و اجتماعی در سده‌های هفتم و هشتم دوران زندگی سعدی، خواجو و حافظ و بازنمایی تصویری نزدیک به واقعیت از جامعه در این دو قرن با شناسایی و معرفی طبقات مختلف - مع و - گونگی ارتباط آن‌ها با یکدیگر؛ تا از این راه، چگونگی ابتداء اسماء آن سه‌گانه با طبقات و گروه‌های مختلف جامعه، به‌ویژه دستگاه‌ها، خاندان‌های حکومتی، روشن‌تر شود.

■ بازشناسی سبک زندگی، هر کدام از این سه سخنور نامی با دوره‌بندی آن و معرفی شخصیت‌ها، ادبی، علمی، دینی، فلسفی، عرفانی و... که با این شاعران هم‌دوره بوده‌اند.

■ بررسی جغرافیای تاریخی شهرهای شیراز و کرمان در سده‌ی هفتم و هشتم (بازارها، محله‌ها، مساجد، مدارس، بیمارستان‌ها، زیارتگاه‌ها و...) و عناصر گوناگون فرهنگ مردم شیراز که آن در سده‌ی هفتم و هشتم (شناسایی انواع آیین‌ها، باورها، پوشش، داروها، غذاها، ظروف، ابزار جنگی، لوازم و شیوه آرایش و...)،

برپایه‌ی آنچه گفته شد بر آن شدم تا یک مجموعه کتاب را طبع کنم و به یادگار بگذارم، حتی اگر سفارش دهندگان با چنین اقدامی موافق نباشد. پس از گفت‌وگوهای تخصصی با برخی از دوستان همدل، موضوعات اصلی پژوهش تعیین گردید و سفارش تألیف داده شد که حاصل آن (به ترتیب الفبا)، آثار زیر است:

۱. تاریخ اجتماعی شیراز در سده‌های هفتم و هشتم. (مؤلف: دکتر هادی پیروزان، دانش‌آموخته‌ی تاریخ دانشگاه شیراز).

۲. تاریخ تحولات سیاسی اجتماعی کرمان در عصر خواجهو. (مؤلف: دکتر جمشید روستا، عضو هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه شهید باهنر کرمان).
۳. تدبیر و شمشیر؛ شیراز کانون مهم سیاسی و نظامی در سده های هفتم و هشتم هجری (مؤلف: دکتر سید ابوالقاسم فروزانی، استاد گروه تاریخ دانشگاه شیراز).
۴. جغرافیای تاریخی شهر کرمان در دوران میانه: عصر خواجهو. (مؤلف: دکتر جمشید روستا، عضو هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه شهید باهنر کرمان).
۵. جغرافیای تاریخی شیراز در سده های هفتم و هشتم. (مؤلف: دکتر مصطفی ندیم، عضو هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه شیراز).
۶. زندگی حاج میرزا سیراز؛ پایه ای اشعار نشانه دار تاریخی دیوان (مؤلف: آقای منصور یمرد، حافظ پژوه و مدرس کلاس های مرکز حافظ شناسی).
۷. زندگی خواجهی کرمانی (میرزا آقا)، دکتر محمد صادق بصیری، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه باهنر کرمان و خانم دکتر نازنین غفاری).
۸. زندگی سعدی شیرازی. (مؤلف: دکتر جواد شمس، عضو هیأت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران).
۹. فرهنگ عامه در آثار خواجهی کرمانی. (مؤلف: دکتر محمدرضا صرفی، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شهید باهنر کرمان).
۱۰. فرهنگ مردم شیراز در دوره ی سعدی و حافظ. (مؤلفان: دکتر فرزانه معینی، دکتر مدینه کرمی و دکتر انسیه هاشمی، دانش آموختگان زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز و دکتر ابراهیم اکبری، عضو

هیأت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت).

۱۱. کتیبه‌ی شکسته؛ شناخت‌نامه‌ی مختصر بزرگان نامدار شیراز و فارس در سده‌های هفتم و هشتم هجری. (مؤلف: دکتر مهدی قاموری، عضو هیأت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی یاسوج).

رموارد یادشده، «نمایه‌ی کتاب‌شناسی و مآخذ پژوهی سده‌ی هفتم و هشتم و «اعلام تاریخی و جغرافیایی کلیات سعدی» نیز از موضوعات پژوهشی بود که به دلایلی به روندی‌هایی نرسید. در مراحل طراحی موضوعات و نگارش آن، ارتباط من با سفارش‌دهندگان اولیه، بارها دچار نوسان و وقفه‌های طولانی می‌شد، شرح این هجران را بن‌نور جگ / این زمان بگذارتا وقت دیگر، از همین رو برنامه‌ها را در مرکز حافظ‌شناسی پی‌گیری کردیم و قراردادهای تألیف با مؤلفان محترم را در برگه‌های رسمی با سربرگ آن مرکز تنظیم کردیم تا تعهد آن‌ها را خودم پذیرفته باشم و خوشبختانه به همه‌ی تعهداتم در برابر این رنگواران (معمولاً زودتر از زمان مقرر) عمل کردم.

در مدت پژوهش، مؤلفان محترم برای همه نام با دیگر پژوهشگران گروه، نتایج پژوهش‌های خود را مرحله به مرحله گزارش می‌کردند و برای هماهنگی و هدایت مسیر تحقیقات نشست‌های گوناگون برگزار می‌شد. همچنین برای سرعت بخشیدن و سامان دادن به بخشی از کار، به ویژه در پژوهش مربوط به فرهنگ مردم شیراز در سده‌ی هفتم و هشتم و آثار سعدی و حافظ، برنامه‌نویس و سرپرست یک نرم‌افزار به آقای دکتر احسان رئیسی (عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان) سفارش داده شد. این نرم‌افزار نیز پس از چندین جلسه گفت‌وگو تهیه شد و گروه پژوهشی فرهنگ مردم شیراز کار خود را در قالب همین نرم‌افزار سامان دادند.

در میانه‌های کار بود که متوجه شدم طرح ساخت سریال، از پیشنهاد‌های آقای سید تقی سهرابی، مدیر صدا و سیمای مرکز فارس به بنیاد یادشده بوده است؛